

CSODÁK FÉMBE ÖNTVE – VAJDASÁGI HÁLATÁRGYAK KULTÚRTÖRTÉNETE

MIRACLES CAST IN METAL: THE CULTURAL HISTORY OF VOTIVE
AND THANKSGIVING OBJECTS IN VOJVODINA
ČUDA IZLIVENA U METALU – KULTURNA ISTORIJA ZAVETNIH
I ZAHVALNIH PREDMETA U VOJVODINI

MORVAI-RÁCZ RICHÁRD
történész

Közszéki Műemlékvédelmi Intézet, Szabadka, munkatárs
richardbt1011@gmail.com

SILLING Léda 2025. *Vajdasági fémmofferek*. Forum Könyvkiadó Intézet,
Újvidék. ISBN 978-86-323-1269-2

Az újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet gondozásában, valamint az újvidéki Sajnos Nyomda kivitelezésében 2025 végén jelent meg dr. Silling Léda etnológus, műemlékvédelmi tanácsos legújabb monográfiája, amely a vajdasági hálatárgyak – fogadalmi tárgyak, offerek és votívok – előfordulását, keletkezését és megőrzésének kérdéseit, valamint történeti és vallási szerepét vizsgálja a népi hiedelemvilág összefüggésrendszerében. A kötet a vajdasági és az összmagyar néprajzkutatás egyik eddig kevésbé feldolgozott, ugyanakkor jelentős területét tárja fel tudományos igényességgel és gazdag forrásanyagra támaszkodva.

Silling Léda neves néprajzkutatónk korábbi kutatásaiban átfogó képet nyújtott Vajdaság soknemzetiségű lakosságának emlékezeti kultúrájáról, gazdasági és társadalmi szokásairól, valamint a népi és vallási építészeti különböző formáiról. Jelen kötete e sokrétű életmű szerves folytatásának tekinthető, hiszen a hálatárgyak vizsgálata egyszerre kapcsolódik a vallásos népelethez, a tárgyi kultúrához és a közösségi emlékezet kutatásához.

A monográfia megjelenését több mint másfél évtizedes kutatói munka előzte meg: a szerző 2009 óta publikál tanulmányokat a témában magyarországi és szerbiai folyóiratokban, illetve tanulmánykötetekben. A 165 oldalas, gazdagon illusztrált kiadvány különböző elemzési szempontok alapján mutatja be az offerálás történetét, elterjedését és vajdasági sajátosságait, egyúttal nemzetközi és összehasonlító kontextusba is helyezi a jelenséget.

Az *Előszó* (5–7. oldal) nem csupán a kutatási anyaggal való első találkozás körülményeit ismerteti, hanem a kutatási folyamat előzményeit is felvázolja. Bár a szerző első publikációi mintegy másfél évtizede jelentek meg, a témával immár csaknem két évtizede foglalkozik következetesen és magas szakmai színvonalon. Kutatásait dr. Verebélyi Kincső néprajzkutató, az ELTE BTK Folklore Tanszékének és a Néprajztudományi Doktori Iskolának egykori oktatója szakmai útmutatásai alapozták meg. A fejezet személyes vonatkozásokat is feltár: doroszlói kötődését, valamint azt a körülményt, hogy a doroszlói Mária-kegyhely közelsége Kupuszinához, szülőfalujához, meghatározó szerepet játszott a kutatási irány kijelölésében. Részletesen elemzi a hálatárgyak funkcióját, formavilágát és szerepét, kitérve azok anyaghasználatára, ikonográfiai sajátosságaira és vallási jelentéstartalmaira. Már e fejezetben hangsúlyossá válik a multietnikus és multidiszciplináris megközelítés: a kutatás nemcsak a különböző etnikai és felekezeti közösségek együttélését vizsgálja, hanem más tudományterületek – így a történelem, a művészettörténet és az orvostörténet – eredményeit is integrálja. A fejezet végén a szerző pontos tér- és időbeli keretet jelöl ki: a vizsgálat Vajdaság három régiójára (Bácska, Bánát, Szerémség) terjed ki, elsősorban a fennmaradt offerek elemzésére összpontosítva, a korábbi kutatások eredményeire támaszkodva, és számba véve a mára már eltűnt vagy megsemmisült tárgyakat is. A hálatárgyak vajdasági megjelenését a török hódoltságot követő időszakhoz köti, hangsúlyozva a történeti folyamatok meghatározó szerepét.

A *Kutatástörténeti előzmények* (8–11. oldal) című fejezet átfogó áttekintést nyújt az offerálás témájában 1836 óta született kutatási eredményekről. A magyar nyelvterület első, hálatárgyakkal foglalkozó kötete Jordánszky Elek munkája volt, amely 1836-ban jelent meg *Magyarországban 's az ahoz tartozó Részekben lévő bódogságos Szűz Mária kegyelem' Képeinek rövid leírása* címmel. A mű jelentősége nemcsak abban állt, hogy a történelmi Magyarország teljes területéről gyűjt adatokat, hanem abban is, hogy metszetei révén lehetőséget ad a mára megsemmisült kegytárgyak rekonstruálására, illetve a még meglévőkön végbement változások nyomon követésére. A dualizmus korában – különösen az első világháborút megelőző évtizedekben – megszorodtak a témával foglalkozó tanulmányok; ekkor születtek meg Bátky Zsigmond, Kárpáti Kelemen, Révai Sándor és Benkóczy Emil munkái, amelyek elsősorban a német nyelvterületek offerálási gyakorlatát vizsgálták, kitérve a készítési technikákra, formákra és mintákra is. A vajdasági hálatárgyak kutatásában mérföldkőnek tekinthető Bellosics Bálint 1908-as munkája, amely Gubitza Kálmán adatközléseire támaszkodva igazolja az offerek jelenlétét Bácsban és Tekián. A szerző idézi Bellosics részletes leírását, amely a bácsi ferences templomban található hálatárgyakról ad pontos képet. A későbbi magyar és európai szakirodalomból kiemeli Bálint Sándor és Barna Gábor kutatásait, valamint Rudolf Kriss jugoszláv tengerparti

publikációját. Szerb nyelven a hálatárgyak kutatása a 20. század második felében jelenik meg: kezdetben csupán említések formájában, majd a 2000-es évektől egyre több katalógus, tanulmány és monográfia születik, gyakran multidiszciplináris megközelítéssel, bevonva az orvos- és gyógyszertörténet eredményeit is.

Az ezt követő fejezet, *Az offerálás története a Duna mentén* (12–17. oldal), történeti perspektívából vizsgálja a jelenséget. A szerző az ókori Krétától a 19. századi megújulásig, illetve délvidéki elterjedésig követi nyomon a hálatárgyak történetét. Meghatározása szerint a hálatárgyak „a hálából történő adományozás jegyei, a hit, a gyógyulás és az isteni kegyelem felé irányuló köszönet kifejeződései”. Elemzéseiben kiemelt szerepet kap a szent terek kialakulása – Vajdaságban elsősorban a szentkutakhoz kötődően –, valamint a mirákulumos könyvek megjelenése, amelyek a gyógyulás eseteit dokumentálják. A fejezet hangsúlyozza a történeti térfoglalás jelentőségét, legyen szó a magyar államalapításról vagy a különböző vallások Kárpát-medencei térnyeréséről. Külön figyelmet szentel az Árpád-ház királyainak kultuszára, illetve a különböző nemzetiségi kultuszok összefonódására. A török hódoltság idején kisebb kegyhelyek jöttek létre, míg a felvilágosult abszolútizmus kora a Mária-tisztelet fellendülését eredményezte. Az első világháborút megelőző időszak, majd az impériumváltás és a határváltozások a lokális kegyhelyek megerősödéséhez vezettek. A szerző az offerálás vajdasági gyakorlatát elsősorban a 18. századi telepítéspolitikával és az abból fakadó társadalmi folyamatokkal hozza összefüggésbe, ugyanakkor rámutat arra is, hogy egyes kegyhelyek – így Doroszló vagy Tekia – már korábban is léteztek, és ebben az időszakban váltak ismét jelentős zarándokhelyekké. Az újonnan létrehozott szakrális terek közül Markovich József zombori szenátor 1781-ben a Havas Boldogasszony tiszteletére Čičovi-tanyákon emelt kápolnáját emeli ki. Itt szól arról is, hogy a Délvidéken a Havas Boldogasszony tiszteletére csak pár szakrális épület emlékeztet: Bácskában Zsablya (1825), Bánátban Padé (1842) és Nagynezsény (1892). Fontos kiemelnünk, hogy az 1792 és 1795 között épült horgosi, az akkor Nepomuki Szent János tiszteletére felszentelt templom is ma már a Havas Boldogasszonynak állít emléket. A fejezet zárásaként a legismertebb vajdasági offercsoportok lelőhelyeit és sajátosságait ismerteti, érzékeltetve a tárgytipusok sokféleségét és regionális jellegzetességeit.

A *Hálatárgyak típusai* (18–21. oldal) című fejezet a hálatárgyak anyaghasználatát, előfordulási formáit, az adományozás folyamatát és a tárgyak megjelenését elemzi. A leggyakrabban alkalmazott anyagok a bronz, a vas és a viasz, ugyanakkor a szerző kitér a kegyképek kialakulására is. Az adományozás folyamata társadalmi szempontból is differenciált, hiszen az egyes felajánlások eltérő vallási motivációkat és közösségi igényeket tükröznek. Kiemelt hangsúlyt kapnak a viaszofferek, valamint azok készítői: elsősorban a mézesbábos mesterek. A fejezet részletes elemzésnek veti alá az ékszerek, ruhadara-

bok és kendők felajánlásának gyakorlatát is. Bár szórványosan, de bemutatja a vajdasági lelőhelyeket is, ezzel előkészítve a későbbi esettanulmányokat. Az értekezést illusztrációk egészítik ki, amelyek a Bunarić és a Hódsági Múzeum gyűjteményeinek anyagára épülnek.

A *Vajdasági gyűjtemények bemutatása* című fejezet átfogó képet nyújt a doroszlói, bogyáni, tekiai, neštini, nagybecskereki, újvidéki és bácsi hálatárgy-, az úgynevezett offergyűjteményekről, külön figyelmet szentelve azok sajátosságainak és tipológiai jellegzetességeinek. A szerző nemcsak az intézményesült gyűjteményeket veszi számba, hanem a szórványban fennmaradt kisebb tárgyegyütteseket is bemutatja, feltárva azok térbeli elhelyezkedését, funkcióját és csoportosulási mintázatait. Terjedelmét és elemzési mélységét tekintve a fejezet legjelentősebb egysége a doroszlói offeranyag részletes vizsgálata (31–61. oldal). Ebben a részben az analitikus megközelítést gazdag ikonográfiai anyag egészíti ki: húsz illusztráció szemlélteti a hálatárgyak formai sokszínűségét, anyaghasználatát és szimbolikus jelentésrétegeit. A doroszlói gyűjtemény bemutatása szorosan kapcsolódik a térség legismertebb kegyhelyéhez, a doroszlói Mária-kegyhelyhez, amely a vajdasági búcsújárás egyik kiemelkedő központja. A búcsújárási alkalmak során megfigyelhető nemzetiségi sokszínűség – a különböző etnikai és felekezeti közösségek együttes jelenléte – a kegyhelyet és az ahhoz kötődő hálatárgy-kultúrát multietnikus vallási eseményként teszi értelmezhetővé. Ez a jelenség nemcsak a tárgyanyag változatosságában, hanem az ájtatosság formáiban és a fogadalmi gyakorlatok rétegzettségében is tükröződik, így a doroszlói anyag elemzése túlmutat a lokális kereteken, és tágabb regionális összefüggések feltárására is lehetőséget ad.

A kegyhely fő búcsúnapja szeptember 8-án, Kisboldogasszony ünnepén van, amely az évszázadok során XVI. Gergely és X. Pius pápák rendeletei (1835, 1910) által is intézményesült, s amelyet az 1874–1875-ös templomépítés is megerősített. A gyógyulások és csodák leírásai már a 18. század végéről is ismertek: 1792-ben Záblócki János visszanyerte látását. A különböző gyógyulásokról a szentkúti napló számol be, tekintettel arra, hogy a tárgyak egy része az 1859-es tűzvész során megsemmisült. A 35. oldalon található táblázatszerű katalógus a különböző formájú tárgyak darabszámát is feltünteti, bemutatva az antropomorf, emberalakot ábrázoló tárgyak mellett a testrészeket és különféle objektumokat megjelenítő hálatárgyakat is. Az antropomorf offerek különböző testhelyzetekben jelenítik meg az emberalakot, míg a meggyógyult személyek gyakran saját beteg szerveik formájában készíttetik el hálatárgyaikat. A kutatás figyelmet szentel a tárgyakon megjelenő jelzéseknek is, amelyek között világi titulusok (FRANZ II ROM KAI KON ZU HU BÖ ERZH ZU OEST – II. Ferenc római császár, Magyarország és Csehország királya, Ausztria főhercege), vezetéknevek (Zambo), valamint idegen nyelvű feliratok (Боже помози ми: 'Istenem segíts meg engem') egyaránt előfordulnak.

A bogyáni offerek részletes bemutatása (62–80. oldal) ezt követően olyan települési és vallási környezetet tár fel, ahol a különböző nemzetiségek együttélése a búcsújárási gyakorlatok folyamatos fennmaradását eredményezte. A szerző a települést időben és térben is elhelyezi, kitérve a kolostoralapítás körülményeire, amely 1478-ban egy Bogdan nevű dalmáciai kereskedő csodálatos gyógyulását követően, Dimitrije Jakšić szerb kenéz közreműködésével valósult meg. A forrás fölé 1722-ben kápolna épült. A *megkoronázás* folyamatát a hálatárgyak példáján keresztül mutatja be, amikor a kegyképekre díszítő adományokat, ékszereket és díszruhákat helyeztek el; ezek között különösen jelentősek a filigrán technikával, vékony arany- és ezüstdrótból készült tárgyak. A bogyáni anyagot a Hvar szigetén található példákkal veti össze, valamint Gubitza Kálmán visszaemlékezései alapján ismerteti a készítés körülményeit. A fémből készült tárgyak kiemelkedő sajátosságot jelentenek: bár pravoszláv kolostorról van szó, a katolikus vallás szentélyei közül csupán a vajdasági Bácsón, Doroszlón és Tekián találhatóak hasonló darabok. A gyűjteményben számos végtagot, teljes emberalakot és felsőtestet ábrázoló tárgy fordul elő; mivel az alapító kereskedő szeme gyógyult meg, a szemet ábrázoló offerek száma kiemelkedő, ugyanakkor különlegességként lábakat, lábrészeket, valamint ritka példaként fület és vesét megjelenítő tárgyakat is találunk. A térség sajátosságát az is növeli, hogy Bácskában kizárólag Bogyánban és Felsőkabolban működnek pravoszláv kolostorok, s a multietnikus közeg a 18–19. századi offerálási gyakorlatra is jelentős hatást gyakorolt. A szerző rámutat a népi vallásosság egyik jellegzetes vonására is: a hívők gyakran más felekezetek szakrális tereiben imádkoznak, azt feltételezve, hogy az ima ilyen környezetben hatásosabb. A fejezet gazdag illusztrációs anyaggal zárul, amely húsz tárgyon keresztül szemlélteti az elemzett jelenségeket.

Ezt követően a tekiei offerek (81–94. oldal) kerülnek részletes vizsgálat alá, különös tekintettel a fém hálatárgyakra, amelyek számbelileg a leggyakoribbak, és rendkívül változatos, eltérő kidolgozású formákban jelennek meg. A helyi Mária-tiszteletre vonatkozó adataink már a mohácsi vész korából fennmaradtak. Az osztrák–török háborúkat (1683–1699) követően a felszabadult területeken jelentős demográfiai és társadalmi változások zajlottak. A 17. század közepén az egykori kegytemplom helyén egy kör alakú famecset állt minarettel. A karlócai békét követően a felszabadult vidékekre már korábban érkeztek jezsuiták (1693), ám a demográfiai és társadalmi újjáépítés ténylegesen csak a betelepítések során valósult meg. A hírhedt 1716. augusztus 5-ei pétervárad-i ütközetet követően – melyet a legenda szerint hőesés kísért – a helyi kápolnát Havas Boldogasszony tiszteletére szentelik fel. Ez a kultusz jól illeszkedik a virágzó barokk vallásos műveltségének jellemző vonásaihoz. Megjelennek a nagyobb családok – különösen a Braunerek – adományai is. A kegyeleti tárgyak bemutatása során a szerző Bálint Sándor-

nak az offerek készítését dokumentáló írásos adataira támaszkodik, míg a kegyképek ismertetésekor Korhecz Papp Zsuzsanna vizsgálataira, aki szerint „a kegykép kultusza az 1738-as pestisjárvány idején érte el csúcspontját” (83. oldal). Az egykori feltárások, melyeket Jordánszky Elek és Johann Baptist Paxy végeztek, lehetőséget adnak az offerek térbeli és időbeli összehasonlítására. A tárgyak mellett a lelőhelyeket is precízen elemzi, hiszen Hermann Bollé 1878-as tervei alapján a kápolnát 1883-ban neoromán stílusban újjáépítették. Az idő múlása ugyan számos tárgyat megrongált vagy megsemmisített, de a mai napig két tárolóban összesen 71 különböző formájú tárgy található, melyeket a szerző katalógus formájában rendszerez (84–85. oldal). A fejezet további részében a megkoronázás jelenségére is kitér, amelynek világi vonatkozásai a helyi vallási életet a történelmi kontextussal kapcsolják össze, például a katonai érdemrendek és emlékérmek adományozásán keresztül. A feliratokon a vallási motívumok mellett állami szimbólumok is megjelennek, így például Ferenc József neve és a Patrona Hungariae titulus is. A vizsgálat kiterjed az offerek ötvösmunkáira és azok jelöléseire is; a tekiai tárgyak esetében a szignók olvasható módon mindössze két esetben maradtak fenn.

A neštini offerek (95–107. oldal) elemzését átfogó kultúr- és helytörténeti ismertető vezeti be, amely a település első írásos említésétől (1323) indul. A régi templom helyén 1755-ben kezdték el az új templom építését, mely 1759-re készült el, és Szent Kozma és Damján tiszteletére szentelték fel. A települést különböző csodák is érintették: 1753-ban a Rašković család tulajdonában lévő Szűzanya-ikon könnyezni kezdett, melyet később a templomban helyeztek el. A kép történetét részletesen ismerteti Jung Károly és Miroslav Timotijević feltárásai alapján. A barokk kori képkoronázás itt is megfigyelhető; a pápák közül VIII. Kelemen (1592–1605) volt az első, aki ilyen tevékenységet folytatott. Bár a kegyhely kultusza kisebb jelentőségű volt, számos egyedi sajátossággal rendelkezett, melyeket tudományos komparatiztikai vizsgálatok igazolnak. Tekintettel a hasonlóságokra, elemzésének további tárgyát a nagybecskereki offerek képezik (108–123. oldal). Ez a fejezet Szent Rafailo kultuszára épül, aki a bánági pravoszláv szerbek gyógyító erejű szentje. Az első ortodox templom pontos keletkezéséről nem áll rendelkezésre dokumentált adat, de tudjuk, hogy 1594-ben, a tizenöt éves háború során, a szerb felkelés idején felgyújtották. Ezt követően Hilandarról érkezett egy szerzetes, aki újjáélesztette a helyi pravoszláv vallási életet és szokásokat. A 17–18. század folyamán számos írott történelmi forrás keletkezett, melyek a templom fennállását igazolják. Az említett szerzetesről 1718-ban készült ikon, amely különböző vizitációk során kiemelkedő tiszteletet kapott. Halála után a szent életű szerzetes gyógyító ereje a közeli szilfára szállt át, így a fát és Szent Rafailo ikonját is nagy tisztelet övezi, nekik ajánlják a hátatárgyakat

is. A szent nevét viselő kápolnát átépítették, az offerek közül azonban máig számos megmaradt – tucatnyi különböző formát képviselve.

Az ezüstartárgyak tekintetében a legfrissebb adatokkal rendelkező gyűjtemény Újvidéken található, melyet a következő fejezet (124–143. oldal) tárgyal. Az újvidéki katolikus közösség életében meghatározó szerepet betöltő Mária-templom történetét ismertetve, a szerző bemutatja a katonai, külpolitikai, demográfiai és művészettörténeti tényezők hatását az épület alakulására: az elsődleges templom (1733) kétszer épült át (1742, 1895). A vizsgálat részletesen elemzi az esettanulmányokhoz hasonló és eltérő jelenségeket: antropomorf ábrázolásokat, testrészeket – köztük fogakat – és egyedi férfiportrékat is. A kegyképen látható Szent Borbála-ábrázolás értelmezéséhez archaikus népi imádságot mutat be. Ezen túl a vizsgálat kitér a címereken alapuló ezüstlemezről készült Mária- és Jézus-ábrázolásokra. A fejezet tartalmazza a tárgyak táblázatos rendszerezését, valamint az offereken található feliratok elemzését, melyek többsége a 19. században keletkezett, és az értelmezést számos illusztráció segíti.

Nyugat-Bácskára visszatérve a bácsi offerek (144–148. oldal) érdekességei kerülnek bemutatásra. A fejezet helytörténeti visszatekintést nyújt egészen a 12. századi templomos lovagrendek kolostoralapításáig. Az elemzés összehasonlítja a saját kutatásokat a 19. századi helytörténeti vizsgálatokkal, valamint azok interpretációival – hivatkozva Bellosics Bálint, Gubitza Kálmán, továbbá Jung Károly és Silling István munkáira. Ennek segítségével megállapítható, hogy 110 év elteltével a vizsgált elemek változatlan formában találhatóak meg. A fejezet kitér a különleges formákra (pl. teknősbéka) és a kegykép jelentőségére is.

A gyűjtemények ismertetését a szórvány-előfordulások (149–156. oldal) zárják. Idetartoznak a pacseri Szent Kereszt felmagasztalása római katolikus templom, a sztapári Szűzanya-kápolna, a zimonyi Szent János ferences templom, a már említett Čičovi-tanyacsoport, valamint a vojlovicai kolostor fennmaradt offerei. Ugyanígy ismerteti az egykor létező, de mára eltűnt zombori hálatárgyakat, az apatini Fekete Madonna egykori tárgyait és a vojlovicai gyűjtésből már nem fellelhető kegyképeket, helytörténeti kutatások és krónikák alapján.

A kötet az *Utószóval* (157–158. oldal), az *Irodalomjegyzékkel* (159–165. oldal) és a *Tartalomjegyzékkel* zárul. A monográfia átfogó történeti, helytörténeti és etnológiai keretbe helyezi az offerálás gyakorlatát, bemutatva a tárgyak keletkezését, tipológiai sajátosságait, anyaghasználatát, ikonográfiai jellegzetességeit és vallási jelentőségét. A munka különös figyelmet fordít a vajdasági régiók (Bácska, Bánát, Szerémség) multietnikus közösségeinek vallásos életére, a kegyhelyek szerepére és a helyi búcsújárási gyakorlatokra. A monográfia részletes esettanulmányokon keresztül vizsgálja a dorozslói,

bogyáni, tekiei, neštini, nagybecskereki, újvidéki és bácsi gyűjteményeket, kiemelve a tárgyak formaváltozatosságát, szimbolikus jelentésrétegeit és a helyi vallási kultuszok összefonódását a történelmi folyamatokkal.

A kötet gazdag forrás- és illusztrációanyaggal támasztja alá az elemzéseket, bemutatva az offerek társadalmi, vallási és történelmi összefüggéseit. A fedőlapon található újvidéki Mária-kegykép pedig kíváncsisággal tölti el az embert a téma kapcsán. Érdekességként kiemelhetjük, hogy a vizsgálat nemzetközi irodalomra támaszkodik – elsősorban szerb és magyar, de emellett angol és német nyelvű forrásokra is –, így az európai gyakorlat mellett a lokális példákat is tükrözi. A kötet esetenként krónikákat, későbbi interpretációkat és levéltári anyagokat is ismertet. A vizsgálat multidiszciplináris megközelítése lehetővé teszi a tárgyi kultúra, a vallásos gyakorlat, a közösségi emlékezet és a történelmi kontextus összekapcsolását. Az etnikai és felekezeti sokszínűség vizsgálata révén a kötet nemcsak a helyi, hanem a regionális és nemzetközi összehasonlításban is értékes információkkal szolgál. A szerző a kutatás során segítséget nyújtó személyeknek (többek között Panaret atyának, a bogyáni kolostor igumenjének és a Tartományi Műemlékvédelmi Intézet munkatársának, Mirjana Đekićnek) is köszönetet mond. Gazdagon illusztrált kötetről van szó, melyben a szerző képein kívül Svetlana Kolović, Željko Vukelić, Ivona Kiš Malinović, Olga Andrašić és Silling István fotói is helyet kaptak. A könyv szakmai véleményezői között találjuk az etnológia elismert szakembereit: dr. Bárh Dánielt és dr. Vass Erikát, valamint a Mária-kegyképek és vallási műalkotások egyik legkiválóbb magyar szakértőjét: dr. Korhecz Papp Zsuzsanna festő-restaurátor művészt, a Szabadkai Városi Múzeum munkatársát.

Összességében a monográfia hiánypótló, alapvető referencia a vajdasági hálatárgyak kutatásában, a vallásos népi kultúra feltárásában, a helyi közösségek szakrális életének megértésében és jövőképeinek további alakulásában. Dr. Bárh Dániel szavaival élve: „nem áll meg a történelmi jelenségek számbavételénél, hanem jó érzékenységgel vezeti át azokat a jelen (és a jövő!) gyakorlata felé”. A szerző munkája hosszú távon meghatározó forrásként szolgálhat a helytörténészek, néprajzkutatók, művészettörténészek és vallástörténészek, de az érdeklődő laikusok számára egyaránt.

A kötet a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség 2025-ös Vajdasági Szép Magyar Könyv pályázatán a tudományos és értekező prózai művek, szakkönyvek, felsőoktatási kiadványok kategóriájában elnyerte a Legszébb könyv-nek járó büszke címet.

Beérkezés időpontja: 2026. január 26.

Elfogadás időpontja: 2026. február 4.